

2015

„A mi világunk, a mi méltóságunk, a mi jövőnk” Rajzpályázat

Segédanyag pedagógusoknak

A rajzpályázat témáinak felvezetését segítő információk, feladattervek, tevékenység leírások és játékok



Tartalom

A. Klímaváltozás	3
Tudástár: klíma katasztrófahelyzetek.....	4
1. Problémafa, megoldásfa.....	6
2. Látható a klímaváltozás?	6
3. Hajlik-e az éghajlat? - interjúkészítés felnőttekkel.....	7
4. Vészhelyzeti útmutató.....	8
5. Katasztrófák az életünkben	8
Mellékletek az A. Klímaváltozás részhez	11
B. Élelmezésbiztonság	13
Mit tehetünk mi? Mit tehetsz te?	14
1. Lánccjáték.....	16
2. Mit eszik a család egy hét alatt?.....	18
3. Tudástár: a fűszerek, gyümölcsök története.....	19
4. Mennyit utazik a vacsorám?.....	20
5. Igények, szükségletek.....	21
6. Mit tegyünk?.....	22
Mellékletek a B. Élelmezésbiztonság című részhez.....	24
C. Méltányos munkakörülmények	30
Mit értünk méltánytalan munka alatt?	30
1. Fotók.....	32
2. Kanta élete	32
3. Honnan érkeznek a tárgyaink?	34
4. Mit tehetünk mi? Mit tehetsz te?	36
Gyermekek napjai.....	37
5. A narancs	38
6. Adatelemzés	38
Mellékletek a C. Méltányos Munkakörülmények c. részhez	40

A. Klímaváltozás

Az alábbi szövegeket kivetíthetjük, vagy kimásolhatjuk, és önálló szövegrészenként a tanulóknak odaadhatjuk.

Mit jelent az, hogy „éghajlatváltozás”?

Világunk folyamatosan változik. Elég kinézni az ablakon, hogy lássuk az időjárás változását, vagy felidézni, ahogy az évszakok váltakoznak. Földünk is változik, csak ezt nehezebb érzékelnünk. A Föld klímája, vagyis éghajlata alatt az időjárási viszonyok összességét, azok hosszabb távon át történő ismétlődését értjük. Az utóbbi 50-60 évben a föld átlaghőmérséklete jelentős emelkedésnek indult, ami számos más tényezőre kihatással van. Például a jégsapkák és jégmezők nagymértékben olvadnak. A tengerek szintje bizonyos régiókban emelkedik. Egyre gyakoribbak a szélsőséges időjárási körülmények, mint az erős viharok, áradások, máshol a szárazság.

Mi okozza a klímaváltozást?

Az általunk felfokozott üvegházhatás miatt változik a klíma: globálisan melegszik. A Föld éghajlata korábban is változott, azonban nem ilyen gyorsan. A változás gyorsaságáért az emberi tevékenység felelős. Az autók használatával, az ipari termeléssel, az egyre jelentősebb földhasználattal úgynevezett üvegházhatású gázokat juttatunk és juttatunk a levegőbe. Az üvegházhatás különben természetes jelenség; a légkör hőmegtartó tulajdonságát jelenti. E nélkül 30 fokkal hidegebb lenne bolygónkon, mert a napsugárzás energiátartalmát sokkal nagyobb mértékben visszasugározná a földfelszín az űrbe. Az üvegházhatás többek között az üvegházhatású gázok légköri mennyiségétől, koncentrációjától függ. Ha emelkedik a levegőben az üvegház-gázok (széndioxid, vízgőz, metán...) mennyisége, a légkör egyre több hőt tart vissza, és így felmelegszik. A felmelegedő légkör (és felszín) miatt számos egyéb időjárási tényező megváltozik.

Milyen következményei vannak az éghajlatváltozásnak?

Az éghajlatváltozás következményei rendkívül széles körűek, érintik környezetünket, a növény- és állatvilágot, és minket, embereket is. Egyes helyeken kevesebb eső esik, a tavak kiszáradnak. A tengerek szintje sok helyen emelkedik, ami a tenger melletti városok lakosságát veszélyezteti. Máshol áradásokkal, erős viharokkal kell megküzdeniük a lakosoknak. Nálunk, Magyarországon a szélsőségek erősödnek fel: viharok, árvizek, hőségnapok, aszályos időszakok száma és időtartama növekedik. Mindez a mezőgazdasági termelést, a közlekedést vagy akár a lakhatást is nehezíti... A változásokhoz bizonyos mértékig lehet alkalmazkodni, azonban éppen a legsúlyosabban érintett területek lakóinak (akik történetileg a legkevésbé felelősek a klímaváltozásáért) korlátozottak a lehetőségeik.

Mivel a klímaváltozás az üvegházhatású gázok légköri koncentrációjával van összefüggésben, ezért azokat a tevékenységet kell csökkenteni, amelyek ezen gázok kibocsátásával járnak. Ehhez ötleteket alább a kártyák is nyújtanak. Ezen túl javítani kell alkalmazkodóképességünket a változékony éghajlathoz.

Autó helyett járjunk tömegközlekedéssel, biciklivel vagy gyalog!

Ültessünk
fákat!

Ha kocsiba ülünk, azt ne egyedül tegyük, utazzunk együtt ismerőseinkkel!

Figyeljünk a **vízhasználatra** is! Ne hagyjuk csöpögni, feleslegesen folyni a csapokat!

„Termeljünk” kevesebb **szemetet**! Használjunk újra! Gyűjtsük szelektíven!

Használjunk **energiatakarékos** izzókat, készülékeket. Kapcsoljuk le a lámpákat, csökkentsük energiahasználatunkat!

Avarégetés helyett **komposztáljunk!**

A még használható, de már megunt tárgyakat, játékokat ne dobjuk ki, **ajándékozzuk** el!

Szigeteljünk!

Öltözzünk az időjárásnak megfelelően! Így kevesebb energia fogy a fűtésre-hűtésre.

Fűtsünk és hűtsünk kevesebb **energiafelhasználással**! A hálósobában elég a 18 Celsius-fok télen is. Nyáron elég 24-25 fokra hűteni, ha légkondicionálót használunk.

Tudástár: klíma katasztrófahelyzetek

Egyre több hírt hallunk természeti katasztrófákról, olyanokról, melyek a klímaváltozással hozhatók összefüggésbe (áradások, aszály, fokozottan erős viharok, özönvízszerűen érkező zivatarok, cunami, szupertájfúnok). Fontosak ezek a hírek, mert a legtöbb ember így szembesül a ténnyel: az éghajlat változik. A változásokkal együtt járnak extrém helyzetek, amelyek súlyos következményekkel járnak a katasztrófa sújtotta területen élők életére, egészségére (fertőző betegségek terjedése az egészséges ivóvízbázisok szennyeződése vagy a kórokozók gyorsabb szaporodása és terjedése miatt), lakhatására (összedólt lakóházak, iskolák, kórházak). Az újjáépítés hosszú időszaka alatt a megszokott életforma lehetetlenné válik: szünetel az oktatás, kevesebb lehetőség adódik a játékokra, a békés együttlétre. Ezekben a helyzetekben nagyon fontos a külső segítség: az azonnali életmentés után a normális életkörülmények minél gyorsabb biztosítása, a rend helyreállítása kell következzen. A következők egyike sem tűr halasztást: az oktatás lehetőségének megteremtése (akár ideiglenes, szabadtéri iskolák működtetésével), az egészségügyi ellátás megszervezése, a védőoltások beadása, az egészséges ivóvízellátás biztosítása, az élelmezés megszervezése.

A humanitárius segélyszervezetek (pl. <http://unicef.hu/> , <http://www.voroskereszt.hu/>) a katasztrófahelyzetekben gyorssegély nyújtásával igyekeznek felállítani egy átmeneti rendet. Ezt követően egy hosszabbtávú fejlesztési folyamat indul, melynek célja, hogy emberhez méltó életkörülményeket hozzanak létre, természetesen az érintettek, például a települések lakói, önkormányzata, szakhatóságok együttműködésében. Az újjáépítési folyamatban először az egészséges ivóvíz kell biztosítani (ideiglenes megoldásokat kiváltó, tartós rendszerek létrehozásával), a közegészségügyi ellátást kell helyreállítani, és az oktatást kell megszervezni.

A korábbi katasztrófák miatt tudjuk, hogy nagyon fontos a közösségek ellenállóképessége, megújulásra való képessége. Ezt lehet javítani: például felkészíteni az embereket (köztük a gyerekeket is) arra, hogy mit kell tenniük egy esetleges következő katasztrófa esetén.

A természeti katasztrófák általában a legkiszolgáltatottabb népcsoportokat érintik a legtragikusabban. Azokat, akik kénytelenek olyan területeken élni (pl. tengerek ár-ápanya zónája, folyók árterei, hegyvidékek földcsuszamlással fenyegetett oldalai...), amelyek korábban nem voltak lakóövezetek, éppen a nagyobb rizikó (kockázat) okán. A bádogg-, és papundekli hajlékok, vagy a lakóbárák, melyekben emberek milliói élnek napi egy dollár alatti jövedelemből, nagyon sérülékenyek.

A katasztrófa sújtotta vidékről a lakhatás megszűnésével sokan elvándorolnak. A menekülthullám természetesen egy újabb probléma-sorozat, mellyel már a katasztrófaterületen kívül élők is személyesen találkozhatnak.

Az **alkotópályázat alkotói fázisa** a fenti ismeretek bármely formájú (például osztályfőnöki órai, anyanyelvi, földrajzi, napközis, szakkörös, tanórán kívüli faliújságos stb.) feldolgozása után közvetlenül, vagy az alábbi foglalkozások közül néhány megtartása után kerülhet sorra. Javasoljuk, hogy az iskolának, osztálynak megfelelően, a pályázatban együttműködő pedagógusok közös döntésével válasszák a megtartandó foglalkozásokat. Kifejezetten előnyös, ha a rajztanár vagy a médiatanár részt vesz ezekben az előkészítő szakaszokban is.

Foglalkozások

5-8. évfolyam

1. Problémafa, megoldásfa

Időigény: előkészületekkel 45 perc

Osszuk 3 kiscsoportra az osztályt vagy csapatot. Adjunk ki csoportonként egy-egy kártyát, a téma bemutatásának kártyáit (ld. előbb). A kiscsapat (minden csapattag közreműködésével) a csoportforgó (szóforgó) szabályait követve magyarázza el a többi kiscsapat tagjainak, mit olvastak saját kártyájukon. A megértést segíti, hogyha egy csomagolópapírra előzetesen rajzolt fa (például egy nagy tölgyfa) „törzsére” post-it cédulákkal kitesznek a gyerekek néhány gondolatot a klímaváltozásról, mint problémáról. A fa gyökereihez az okokat, míg a fa lombjába a következményeket ragasztják fel egyesével, post-it cédulákon.

A problémafához hasonlóan készítsünk egy megoldásfát az alábbiak szerint. Osszuk ki a megoldási javaslatokat tartalmazó kártyákat. Egy csomagolópapírra előzetesen megrajzolt fa törzsére írjuk fel: klímaváltozás. Ez a probléma. A fa gyökereihez a gyerekek ragasszák ki egyesével a náluk lévő megoldás kártyát, és közben magyarázzák el a többieknek, miért jelent jó megoldást a klímaváltozás következményeinek mérséklésére.

2. Látható a klímaváltozás?

Időigény: 1 óra

Villantsunk fel egy **kutatási eredményt**, azt, hogy a poszméhek veszélynek vannak kitéve (<http://www.greenfo.hu/hirek/2015/07/11/a-poszmeheket-is-kinyirhatja-a-klimavaltozas>).

Beszélgessünk az alábbi kérdések segítségével:

- Miért lehet veszélyben egy poszméh?

- Miért nem talál táplálékforrást, virágzó fát? (Mi minden okozhatja azt, hogy május végén nincs virágzó gyümölcsfa valahol?)
- Hogyan fog táplálkozni, ha nem talál ízletes, jó nektárt?

Beszéljünk a poszméhek valódi életéről, szokásaikról, mutassunk nekik fotót az állatról (<https://hu.wikipedia.org/wiki/Poszm%C3%A9hek>, http://rovarok.blog.hu/2013/12/20/az_ev_rovara_2014_foldi_poszmeh).

Kutatások igazolják, hogy az éghajlatváltozással párhuzamosan sok növényfaj virágzása korábban kezdődik és korábban is ér véget. Erre vonatkozóan érdekes információkat olvashatunk a www.beagleproject.org honlapon. Felhasználhatjuk a foglalkozáshoz a lentebbi honlapon található **animációt**, amely mutatja, hogy a virágzás kezdete Európában a délebbi, melegebb tájakon korábban, az északi, hűvösebb vidékeken később zajlik, jelezve a tavaszi átlaghőmérséklet és a virágzás kezdete közti összefüggést. Ha elég sok év adatsora állna rendelkezésre, már látható lenne az egyes évek közti eltérés is. Az eredményeket regisztrált átlaghőmérséklet adatokkal összevetve kaphatunk teljesebb képet a helyzetről.

Animáció:

http://www.beagleproject.org/hu/results/?vis=anim&or_id=3786&osv_id=92&ar=2010

Ezután ismét **beszélgessünk** a tanulókkal arról, hogy mit kellene tenniük a poszméheknek ahhoz, hogy jól tudjanak fejlődni, új családtagokat felnevelni? Hogyan tudnának alkalmazkodni a változásokhoz, melyek érik őket. Hűvösebb tájakra kellene költözniük? Más növények nektárjait is meg kellene szokniuk? Hogyan sikerülhet az egyes egyedeknek az alkalmazkodás, és hogyan az egész fajnak?

3. Hajlik-e az éghajlat? - interjúkészítés felnőttekkel

Időigény: 15 perc interjú, 20 perc összefoglalás

A diákok az óráközi szünetben keressenek fel felnőtteket (az egész osztály vagy csoport legalább 6-8 felnőttet): idősebb tanárokat, az iskolában dolgozókat. Osszunk ki csapatonként egy kérdőívet (ld. melléklet)

Az osztályban az interjúkra kapott válaszokat összesítsük, és beszéljük meg a tapasztaltakat.

Változatok:

Az alábbi cikkben szereplő kérdéssorral is dolgozhatunk, vagy a cikkben szereplő diagramot elemezhetjük az osztállyal. <http://www.greenfo.hu/hirek/2015/08/13/tizbol-het-magyar-vedtelenek-erzi-magat-a-klimavaltozas-hatasaival-szemben>

Iskolán kívüli feladatként is tervezhetjük: az interjúkat a diákok készíthetik nagyszüleikkel, szüleikkel, vagy a településük lakóival is.

4. Vészhelyzeti útmutató

Időigény: 15 perc

Készítsünk közös ötletroham segítségével csomagolópapírra egy ajánlólistát (útmutatót) az alábbiak közül egy témára fókuszálva:

- Hogyan védekezzünk a hőség ellen?
- Hogyan védekezzünk egy erős vihar ellen?
- Hogyan védekezzünk árvíz ellen? (Ha a közelbe van folyó, ami ki szokott önteni.)

Változat:

A fenti témákra fókuszálva összeállíthatnak a diákok, akár egy évfolyam több osztálya közösen egy másik ajánlólistát is: Mit tegyen az önkormányzat/település vezetősége annak érdekében, hogy minél kevesebb legyen a kár.

A témakör további lehetséges feldolgozása:

Legyél a környezeted barátja – ökoiskola tanulási modul, összesen 7 órás foglalkozás, több részben:

<http://www.ofi.hu/legyel-kornyezeted-baratja>

5. Katasztrófák az életünkben

A következő feladatsor egységet alkot, témanapként vagy hosszabb feldolgozásra ad lehetőséget.

a. Szókereső

Időigény: 10 perc

A Mellékletek közt szereplő rejtvényben 12 természeti katasztrófa neve van elrejtve. A diákok páronként vagy egyéni munkában keressék meg a szavakat.

Forrás (és megfejtés):

http://www.ofi.hu/sites/default/files/lesson_scripts/6_foldrajz_termeszeti-erok_termeszeti-katasztrofak_oszcs17oko.docx

b. Beszélgetőkör

Időigény: 10 perc

Értelmezzük az előző feladat során talált kifejezéseket, jelenségeket. A beszélgetés során térjünk ki a katasztrófák okaira, köztük az éghajlatváltozás következményeire.

c. Tájfun film

Időigény: 5 perc

A Haiyan-tájfunról (<https://www.youtube.com/watch?v=JkVnJ2lhYKU>) 5 perces film készült. A tájfun 2013. november 8-án csapott le a Fülöp-szigetekre, 14,1 millió embert, köztük 5,9 millió gyermeket sújtva. Forrás és háttér: <http://unicef.hu/fulop-szigetek/>, https://hu.wikipedia.org/wiki/Haiyan_t%C3%A1jfun

d. Gondolattérképezés

Időigény: 30 perc

Mik lehetnek egy természeti katasztrófa következményei

- a) az emberi lakókörnyezetre?
- b) az emberek egészségére?
- c) a megszokott életmódra?

Három csoportban készüljön egy-egy gondolattérkép 15 perc alatt. A csoportok 5-5 percben magyarázzák el egymásnak, mit miért gondoltak.

e. Megoldások, ötletek keresése

Időigény: 15 perc



Úszó iskola Bangladesben. Az árvízzel gyakran sújtott területeken lehetőséget ad az oktatás rendjének gyors helyreállítására. Ehhez hasonló mobil kórház, könyvtár is működik a régióban. Forrás: UNICEF

Mutassuk meg a diákoknak a fenti fotókat és címüket. Várhatóan megfogalmazzák, hogy egyszerűségében miért is nagyszerű megoldás az áradás egyik következményének (oktatás szünetelése hosszabb ideig) oldására.

Keressetek hasonlóan egyszerű megoldásokat az éghajlati változás, például a hőség hátrányos következményeinek elkerülésére!

Néhány példa:

- tűzcsapra szerelhető ivókút: ld:
http://smartcitylab.designterminal.hu/doc/vizfakaszto_SCL1415.pdf
- jó függöny a tantermek ablakain
- a hiányzó téli hótakaró miatt elpusztuló növények helyett a módosuló klímát tűró növények telepítése
- a felforrósodó aszfaltjárdák helyett árnyékolt, és kevésbé forró, pl. világosabb járdák készítése
- reggelente korábban kezdődő, és délután korábban véget érő tanítás, a forróság idején egész napos iskola annak érdekében, hogy a gyerekek biztos védelmet kapjanak stb.

Változatok:

A téma feldolgozásához ld. még az Élettelen természet, természeti katasztrófák c. tanulási, ökoiskolai modult (nem csak ökoiskoláknak): <http://www.ofi.hu/az-elettelen-termeszet-termeszeti-katasztrofak>.

Az iskola CO₂ lábnyomának számításához: www.carbondetectives.hu

Klímamentő plakát:

http://kornyezetbarat.hulladekboltermek.hu/files/pdf/mindmap2010_m.pdf

Ötletgyűjteményhez: http://zoldkoznapok.hu/futes_hutes.php

Balogh – Jagodics - Kökényesi: Tükörben a Világ - Játékgyűjtemény, Zöld Fiatalok Egyesület, 2008.

<http://www.tukorbenavilag.hu/sites/tukorbenavilag/files/fileuploads/legacy/4000188/jatekgyujtemeny.pdf> Ön dönt! c. fejezete <http://www.kia.hu/konyvtar/tartalom/t297.htm>
35. oldal

EnergiaOrszág játék: <http://www.energiakaland.hu/energiaorszag>

Szegénységből virágzásba - oktatócsomag a biodiverzitás és szegénység, valamint a klímaváltozás és gazdagság témához, Bocs Alapítvány www.bocs.hu és <http://zoldzug.hu/node/757>

Mellékletek az A. Klímaváltozás részhez

Hajlik-e az éghajlat? - interjúvázlat

Kérdések	Válaszok
Gyerekkora óta tapasztal-e különbséget az időjárásban? Ha igen, mi változott és hogyan?	
Tapasztalata szerint a körülöttük nyíló virágok virágzási időszaka változott-e? Ha igen, hogyan?	
Hogyan éli meg az időjárásban bekövetkezett változásokat (ha érzékel ilyet)? Örül neki? Vagy nem foglalkozik vele, nincs hatással az életére? Okoz valamiféle nehézséget? Ha igen, mit?	
Tesz valamit a negatív jelenségek ellen? Ha igen, mit?	

Szókereső

A	F	M	R	T	Ó	S	I	K	K	V	S	X	V	J
F	Ö	L	D	R	E	N	G	É	S	U	H	J	Z	S
D	L	A	V	I	N	A	D	G	Z	L	N	B	V	G
K	D	G	H	A	V	A	Z	Á	S	K	C	X	B	H
T	C	T	K	J	S	T	O	R	N	Á	D	Ó	N	Z
U	S	Z	N	S	R	B	E	D	A	N	N	V	D	D
H	U	R	R	I	K	Á	N	S	S	K	K	J	X	E
D	S	H	N	M	M	G	Y	D	C	I	R	M	U	A
S	Z	Ö	K	Ő	Á	R	N	E	F	T	Z	E	R	F
E	A	S	Z	Á	L	Y	N	V	S	Ö	N	I	E	A
Ő	M	M	V	H	Ó	V	I	H	A	R	V	J	E	H
V	L	N	R	S	J	G	E	B	J	É	G	E	S	Ő
F	Á	R	V	Í	Z	D	G	V	A	S	A	S	U	J
W	S	V	J	T	U	C	J	E	R	T	R	F	M	E
M	R	Z	T	T	I	O	P	Á	L	É	M	N	M	J

B. Élelmezésbiztonság

Az élelmezésbiztonság az emberek egyik legalapvetőbb szükségletéhez, a megfelelő mennyiségű és minőségű táplálékhoz való hozzáférést jelenti. Mégis, a Földön élő 7,3 milliárd ember közül majdnem 800 millió ember éhezik, 98 százalékuk a fejlődő államokban. Meglepő, hogy többségük vidéken, mezőgazdaságból él, szerény körülmények között.

Hogy lehet az, hogy éppen a vidéken, mezőgazdasággal foglalkozó lakosság nem jut megfelelő élelemhez?

A vidéki, kis farmerek többsége szegény, ami sokféleképpen korlátozza lehetőségeiket

- Hatékony mezőgazdasági eszközök hiánya miatt kevesebbet tudnak termelni, mint a gazdagabb országok farmerei a gépesített gazdaságaikban.
- Mivel szegények, nem tudnak megfelelő tárolókapacitásokat kiépíteni, ahol nem romlik meg a termés. Ezért a termést azonnal kénytelenek eladni, hogy ne vesszen kárba. Saját maguk számára sem tudnak elegendő mennyiséget tartalékolni.
- Termőföldjeiken az esetek nagy százalékában nem saját maguknak termelnek, hanem teát, kávé, kakaót vagy banánt termesztnek - olyan növényeket, melyek termését eladhatják. A terményt gyakran nem tudják tisztességes áron értékesíteni, mivel a kereskedők a világpiaci árakra hivatkozva változtatják az árakat, s így a kistermelők bevétele kiszámíthatatlan.
- Sokszor hallunk hírt esetekről, amikor egy-egy helyi nagybirtokos vagy gyáros indok nélkül kisajátítja a kistermelők földjeit, hogy utakat építsen, vagy egyszerűen letarolják az őshonos növényeket, s helyükbe valamilyen ültetvényt telepítenek.
- Ha nagyobb gazdaságokban foglalkoztatják őket, általában csak rövid időszakra szerződnek velük, és a megbízó igencsak előnytelen feltételekkel foglalkoztatja őket. Ha véleményüket fejeznék ki, egyszerűen elbocsájtják az állásukból.
- Sokszor méltatlan körülmények közt dolgoznak: az egészségükre veszélyes anyagokat (permetező szereket) használnak, napi 12-14 órában dolgoznak, gyakran 14 éves koruk előtt is kénytelenek munkába állni, hogy a családnak elegendő bevétele legyen egy alacsony életszínvonal fenntartásához.
- A környezeti hatásokhoz (klímaváltozás következtében fellépő áradások, más helyeken szárazság) kevésbé tudnak alkalmazkodni, mint a gazdagabb országok lakói.
- A volt gyarmatok a fejlett országok alapanyag-beszállítóivá váltak, megfelelő technológia hiányában a jövedelmezőbb feldolgozóipar máshová települt.

Tény: India és Brazília termeli a legtöbb banánt, viszont sok más országhoz hasonlóan egyáltalán nem exportálnak, ugyanis belföldön elfogy a megtermelt mennyiség. Az egy főre eső banánfogyasztás Ugandában a legnagyobb, ahol a gyümölcsöt szintén kizárólag hazai fogyasztásra termelik.

Tény: Míg 1975-ben 8 zsák kávé árért lehetett egy traktort megvenni egy fejlődő országban, 2000-ben már 40 zsák kávé kellett hozzá.

Tény: A Sierra Club jelentése szerint 2000-re Elefántcsontpart esőerdeinek 15%-át irtották ki kakaótermelés miatt.

Tény: A kakaótermelők és gyermekeik legtöbbje még sohasem kóstolta a csokoládét.

EKÖZBEN A VILÁGBAN

Nem csak a termelés módja és körülményei, hanem az élelmiszer egyenlőtlen eloszlása, pazarlása és a táplálkozási szokások is jelentősen hozzájárulnak a problémához. Vegyük például a húsfogyasztást, ami az utóbbi 50 évben négyszeresére nőtt világszinten és melynek előállítása sokkal nagyobb energia- és vízigényű, mint a növényi táplálékoké. Míg egy kilogramm búza megtermeléséhez 1500 liter vízre van szükség, addig ugyanekkora tömegű marhahús előállításához tízszer ennyire. A gabonatermés harmadát pedig szintén az állatok etetésére fordítjuk. Mi több, az előállított élelmiszer harmada kárba vész, amiért elsősorban az élelmiszeripar, az áruházak és a háztartások felelősek!

További információ:

Koppány Judit, Udvarhelyi Éva Tessza (szerk.): A világ az iskolában, Artemisszió Alapítvány, Budapest, 2009.

Andacs Noémi és Gazdag Rita: Fair trade lapozó, Planet Alapítvány, Budapest, 2006.

http://o2s.netbuild.hu/wp-content/uploads/2015/04/lapozo_nezo06.pdf

Friss és máris a szemétkben - film a világ élelmiszereinek visszásságairól, Megjelenés: 2010

Rendező: Valentin Thurn Honlap: www.tastethewaste.com



Mit tehetünk mi? Mit tehetsz te?

A felnőttek megoldása az, hogy több és jobb élelmiszert kell termelni, valamint kevesebb élelmiszert szabad kidobni. A fejlett világban a legjobb az lenne, ha egyáltalán nem dobnánk ki élelmiszert a földön sehol (ma a megtermelt élelmiszerek egyharmadát végül senki nem eszi meg, végül hulladékká válik), és ha mindenki csak annyit enne, amennyire ténylegesen szüksége van. Ha nem pazarolnánk az élelmiszert, és nem okoznánk vele felesleges

környezetszennyezést. Itthon például kézenfekvő megoldás, ha hazai gyümölcsöt választunk a trópusi, több ezer kilométert utaztatott banán, ananász és egyébek helyett. Ha mégis banánt, csokoládét, vagy más, messzi országokban előállított terméket vásárolsz, részesítsd előnyben a *fair trade* (méltányos kereskedelemből származó, Fair Trade címkés) termékeket, ami biztosítja, hogy a gazda tisztességes árat kapott a termékért.

- *Vajon miért ilyen sok az élelmiszerhulladék? Beszéljük meg!*
- *Vásároljunk, fogyasszunk helyi, friss és szezonális termékeket! Így egyúttal a szállításra, a tárolásra, fagyasztásra, feldolgozásra szánt energia megspórolásával a környezetünket is védjük!*
- *A harmadik világ éhezőit el lehetne látni elegendő helyi, friss és szezonális étellel? Ha nem, miért nem? Ha igen, milyen feltételek kellene hozzá?*
- *Télen is élvezd a nyár ízeit: aszalva vagy befőttnek, lekvárnak eltéve vagy italoknak feldolgozva a hazai zöldségek, gyümölcsök a déligyümölcsök mellett fontos energia és ásványi anyag források lehetnek a téli hónapokban.*
- *Annyit vásároljunk, amennyit el is fogyasztunk és annyit fogyasszunk, amennyire tényleg szükségünk van!*
- *Beszélgétek meg, mik lehetnek azok a zöldségek, gyümölcsök, fűszerek, amiket otthon is meg lehet termelni! Kinél terem otthon valamilyen zöldség vagy gyümölcs? Milyen különbséget éreztek az otthon termelt, a piacon és az áruházakban vásárolt ételek között?*

Az **alkotópályázat alkotói fázisa** a fenti beszélgetés után közvetlenül, vagy az alábbi foglalkozások közül néhány megtartása után kerülhet sorra. Javasoljuk, hogy az iskolának, osztálynak megfelelően, a pályázatban együttműködő pedagógusok közös döntésével válasszák a megtartandó foglalkozásokat. Kifejezetten előnyös, ha a rajztanár vagy a médiatanár részt vesz ezekben az előkészítő szakaszokban is.

Foglalkozások

5.-8. évfolyam

1. Láncjáték¹

Időigény: előkészületekkel 45 perc

A játék célja, hogy a gyerekek megtapasztalják a javak, erőforrások egyenlőtlen elosztásából származó igazságtalanságokat. Felsőbb évfolyamosok is élvezik a játékot, velük az összefüggéseket komplexebb módon lehet értelmezni.

Osszuk a csoportot 4-5 kiscsoportra, kb. azonos létszámmal. Szükségünk lesz majd 5 tűzőgépre. Először minden csoportnak adjunk egy borítékban eszközöket ahhoz, hogy papírláncot (vagy egyéb, előre kipróbált műalkotást) tudjanak készíteni. Figyeljünk azonban arra, hogy minden borítékban különböző mennyiségek legyenek, az alábbiak szerint:

1. csoport: 1 újságlap, 1 színes lap, 5 olló, 5 ragasztó, 5 ceruza, 5 vonalzó
2. csoport: 4 újságlap, 1 színes lap, 3 olló, 3 ragasztó, 3 ceruza, 0 vonalzó
3. csoport: 6 újságlap, 0 színes lap, 2 olló, 2 ragasztó, 0 ceruza, 2 vonalzó
4. csoport: 10 újságlap, 0 színes lap, 0 olló, 0 ragasztó, 1 ceruza, 1 vonalzó
5. csoport: 15 újságlap, 7 színes lap, 0 olló, 0 ragasztó, 0 ceruza, 0 vonalzó

Mondjuk el, hogy minden csoport egy-egy országot jelképez. A feladatuk az, hogy meglévő alapanyagaikból a meglévő eszközeik segítségével láncokat készítsenek. A láncokat a világpiacon értékesíthetik a Nagybank közreműködésével. A Nagybankot a foglalkozásvezető képviseli. A láncokat csak előre meghatározott méretben fogadjuk el (a paramétereket pontosan adjuk meg). Minden egyes lánc az első menetben 50 pénzegységet ér. Megadott idő alatt kell csoportonként minél több láncot készíteni, s ezt a világpiacon értékesíteni. A játékvezető ne árulja el, hogy a csoportok nem azonos eszközökkel rendelkeznek. Ha a tanulók menet közben ezt észreveszik, esetleg megkérdezik, hogy szabad-e kölcsönkérni, bérelni, esetleg kereskedni más csoportok eszközeivel, engedjük ezt meg. A láncok adás-vétele a csoportok között szintén engedélyezett. Az első menetre adjunk 10 percet. Utána összesítsük, melyik csoportnak hány lánc készült el, osszuk ki a fizetségeket (elég csak a táblán összegezni, és felírni a pénzüsszegeket is). Beszéljük meg, mi okozta a termelésbeli különbségeket. Ha csak

¹ Forrás: Susan Fountain: Education for Development, UNICEF, 1995.

ekkor veszik észre az erőforrások különbözőségét, és javasolnak változtatásokat, tegyük meg: alkossuk meg az új szabályokat (eszközcsere, kereskedés...).

A második menet szintén 10 percig tartson. 5 perc elteltével tudassuk a játékosokkal, hogy a Nagybank ezen túl az újságpapírból készült láncokért csak 10 pénzegységet fog adni. A színes láncokért továbbra is 50 pénzegységet ad. A menet végén összegezzük az eredményeket.

A harmadik menet felénél közöljük, hogy új technológia jelent meg a piacon (a tűzőgép). Az ezzel készült termékek ára jóval magasabb, plusz 150 pénzegység lánconként (az újságpapír lánc 160, a színes papír lánc 200 egységet fog érni). 5 darab tűzőgép áll rendelkezésre, melyet a Nagybank árusít (árát úgy szabjuk meg, hogy csak az a csoport tudja megvásárolni, amelyeknek az eddig a táblára írtak szerint legtöbb pénze gyűlt össze).

Néhány perc múlva állítsuk meg a játékot és összegezzük az eredményeket.

Az alábbi kérdésekre találjunk válaszokat:

- *Melyik csapat tudott győzni, és miért? Melyik a vesztes csapat, és miért?*
- *Volt-e kereskedelem a csapatok közt?*
- *Kialakult-e munkamegosztás a csoportok közt?*
- *Milyen hatással volt az árak zuhanása a gazdagabb és a szegényebb csoportokra nézve?*
- *Melyik csoport számára volt elérhető az új technológia?*
- *Igazságos volt-e a javak elosztása vagy sem? Milyen bevételekhez jutottak volna akkor, ha a kereskedést nem engedélyezte volna a Nagybank? A legszegényebbek ugyanolyan eséllyel indultak a kereskedelmi versenyben, mint a leggazdagabbak (tűzőgép)?*

2. Mit eszik a család egy hét alatt?

Időigény: 20-25 perc

A mellékletben található fotók azt mutatják be, hogy a világ különböző országaiban egy-egy család milyen és mennyi élelmet fogyaszt el egy hét alatt.

A tanulók kis csoportokban 2-2 képet kapnak. Hasonlítsák össze, hogy milyen különbségek, hasonlóságok fedezhetőek fel a képeken. Próbálják meg kitalálni, hogy melyik földrészen/országban készült a kép. Miután megvitatták a különbségeket, és be is mutatták képeiket a többi kiscsoportnak, rendezzék csoportokba az egymáshoz hasonló fotókat.

Alkossunk véleményt! Álljanak azok az osztályterem egyik sarkába, akik igazságosnak érzik az élelmiszerek ilyen elosztását, és egy másik sarokban azok, akik nem. Egy-egy percnyi gondolkodás, megbeszélés után a csoporttagok közül egy-egy szószóló legfeljebb 2 percben foglalja össze, miért érzi igazságosnak, vagy miért nem az erőforrások elosztását. Foglalkozásvezetőként NEM kell igazságot tennünk. Addig engedjük az érvek, ellenérvek csatáját, ameddig új gondolatokat, szempontokat hoznak elő.

Gyűjtsünk megoldásokat a helyzet javítására! Beszélgessünk a magyarországi illetve nemzetközi segély és fejlesztési szervezetekről, az adományozás fontosságáról, arról, hogy ők az adományokból milyen támogatást tudnak biztosítani a rászorulóknak. Nevezzünk meg ilyen szervezeteket (Magyar Vöröskereszt, Magyar Máltai Szeretetszolgálat, Magyar Ökumenikus Segélyszervezet, UNICEF Magyar Nemzeti Bizottsága...)

Beszéljünk arról, hogy a karácsonyi vásárok, a bolhapiacok vagy pusztán a megunt tárgyak, játékok csere-beréjének milyen szerepe lehet a társadalmi egyenlőtlenségek leküzdésében.

Beszéljünk arról, hogy mit jeleznek az egyes termékeken az alábbi **logók**:



A témával kapcsolatos háttér információ:

→ http://vedegylet.hu/doc/FT_kiadvany.pdf → www.fairvilag.org → www.tudatosvasarlo.hu

Ha van rá mód, **látogassunk ki egy közeli piacra**. Tisztázzuk az alábbi fogalmakat: *őstermelő, helyi termék, idényáru, hazai termék*. „Piackutatás” keretében a gyerekek készítsenek az árusokkal interjút:

- Honnan származnak a termények, amiket árusítanak? Milyen messze van innen a település, ahonnan az áru érkezik?
- Őstermelők vagy termelő e, vagy felvásárolták az árut valahol, és itt értékesítik? Ha felvásárolták, ismerik-e a termelőt? Ismerik az áru eredetét?
- Ha (ős)termelő, használ-e vegyszert a termények előállításához?

Vásároljunk a gyerekek bevonásával idényárut (idényzöldséget, idénygyümölcsöt), miután tisztáztuk a szavak jelentését. Az iskolában készíthetünk salátát vagy csak a tízóraihoz, uzsonnához osszuk ki a gyerekeknek a megvásárolt friss zöldséget, gyümölcsöt.

A mellékletben található **salátástál** segít rögzíteni a tapasztaltakat. A képeket felhasználhatjuk idegennyelv órán, vagy intelligens eszközökkel végzett munkához, és fiatalabb osztályok esetében is. Alkalmas egyszerű tudáspróbának is.

3. Tudástár: a fűszerek, gyümölcsök története

A fejlett világ országainak élelmiszerpalettáján szereplő trópusi eredetű gyümölcsök, fűszerek története érdekes és tanulságos kutatómunkára ad lehetőséget. A legtöbb információt a banánról, kakaóról, kávéról, teáról, rizsről, borsról, szegfűszegről találhatunk. Ezen termények termesztésével, kereskedelmével, feldolgozásával kapcsolatban számos ellentmondással, társadalmi igazságtalansággal találkozhatunk, melyek egy része azok történetéből is látható. Érdekes végigkövetni a termékek útját a termelőtől a fogyasztóig. Tanárként készüljünk fel magunk, vagy adjunk „kutatói” feladatot a gyerekeknek (egyéni vagy kiscsoportos feladatként). Az eredményeket az előző, Mennyit utazik a vacsorám? foglalkozásban, vagy önálló beszélgetések, tanórák héttéréként, esetleg a következő, Igények, szükségletek játék bevezetéséhez, kiselőadásokként vagy poszterekként lehet felhasználni. A téma feldolgozásához segítséget találunk az alábbi kiadványokban:

- Balogh – Jagodics - Kökényesi: Tükörben a Világ - Játékgyűjtemény, Zöld Fiatalok Egyesület, 2008.
<http://www.tukorbenavilag.hu/sites/tukorbenavilag/files/fileuploads/legacy/4000188/jatekgyujtemeny.pdf>
- Koppány at al.: Mi Közöd Hozzá? Artemisszió Alapítvány
- Neumayer - Zentai (szerk.): Fogyasztó Kúra, Magosfa, Környezeti Nevelési és Ökoturisztikai Alapítvány, 2009.

4. Mennyit utazik a vacsorám?²

Időigény: Iskolaújságban-weblapon meghirdetett kreatív felkészülési feladatként, osztályfőnöki órákra, témanap egy foglalkozásához, szakórára, pl. földrajz, idegen nyelv, környezetismeret; 4. osztálytól alkalmas. A tantermi foglalkozásrész időigénye 20-30 perc.

Egy kiválasztott napon a gyerekek pontosan jegyezzék föl, hogy aznap este mi volt vacsorára az asztalon. Csak a főbb élelmiszereket vegyék figyelembe: hús, hal, tej, vaj, margarin, rizs, zöldség, tészta, a legfontosabb fűszerek: só, olaj, cukor, bors, élvezeti cikkek: kávé, kakaó, italok stb.

- Nyomozzanak a listájukon szereplő élelmiszer nyersanyagok származási helyei után. (A csomagolt élelmiszerekről könnyű a származási országot, származási helyet megállapítani. Másokról kérdezzék meg szüleiket vagy a boltosokat.)
- Írják a listájukban az egyes élelmiszerek mellé, hogy melyik honnan származik.
- Az iskolában - térkép segítségével - közösen állapítsuk meg, hogy melyik nyersanyag mennyit utazott. (Pl. a narancs Görögországból jött = 1800 km; a sárgarépa helyben termett = 4 km; a kávé brazil = 5000 km és így tovább.)
- A kapott eredményeket írják a gyerekek a táblázatba és összesítsék a saját adataikat.
- Hasonlítsuk össze, kinek hány km-t utazott a vacsorája.
- Érdekes adatokhoz juthatunk, ha megvizsgáljuk, hogy tudják-e a gyerekek, hogy mennyibe kerülnek az egyes árucikkek? És gondolnak-e arra, hogyan alakul ki az árak? Mi mindent kell beleszámítani egy termék árába, amit a boltokban olcsón, vagy drágán megveszünk?

² Forrás: A fejlődő országok fiataljairól magyar fiataloknak - fiatalok által. Program a globális nevelés érdekében. MÓDSZERTANI SEGÉDLET. Összeállította: Victor András, Magyar Környezeti Nevelési Egység, http://mkne.hu/modszerkosar_foglterv_globnev.php#_Toc119085445

5. Igények, szükségletek³

Időigény: 15 perc

Tények:

- A világon élők egy-nyolcada ma is éheznek.
- Az éhség több áldozatot szed, mint az AIDS, a malária és a tuberkulózis együttvéve.
- Évente 3,1 millió, naponta majdnem kilencezer gyermek éhen hal manapság is. Az éhezés világnapján (május végén) erről emlékezzünk majd meg.
- A harmadik világban naponta 66 millió iskolás éhesen megy iskolába.
- Létezik **mennyiségi és minőségi éhezés**, amely alól hazánk sem kivétel. Magyarországon az éhezés (azt jelenti, hogy valaki naponta nem jut elegendő ételhez,) a becslések szerint mintegy 100 ezer embert érint, beleértve azt a nagyjából 30 ezer gyermeket, akik nem ehetnek minden nap.
- Az úgynevezett minőségi éhezés, azaz amikor egy ember nem jut elegendő húshoz, húskészítményhez, vagy az ezeket helyettesítő egyéb fehérjéhez, már 1-2 millió embert is érinthet hazánkban.
- Eközben az országban évente összesen mintegy 1,8 millió tonna ételmiszert nem használunk fel, főképpen az ételmiszeripari gyártási hulladékok, illetve a kereskedelmi maradékok miatt. Az ételmiszterhulladékok negyede keletkezik a háztartásokban.¹

A játék célja, hogy a résztvevőkben tudatosuljon, különbség van a számunkra nélkülözhetetlen, vagyis az életben maradáshoz elengedhetetlen **szükségletek** illetve az **igények** mint fogalom közt.

A mellékletben meghatározásokat tartalmazó **kártyákat** osszuk ki a tanulók közt (fénymásoljuk az oldalt, és vágjuk ki a kártyákat).

A feladat az, hogy döntsék el, **igény** vagy **szükséglet** szerepel-e rajta? A teremben jelöljünk ki két sarkot, s kártyájjukkal a megfelelő helyre álljanak a gyerekek.

Egy lehetséges megoldás:

Igény: Nike sportcipő, érintőképernyős mobiltelefon, korcsolya, sífelszerelés, nyári tábor, a legújabb mobil applikáció a telefonodra, esztétikus környezet az iskolában, három szabadidőruha, sportolási lehetőség

³ Halácsy Ágnes

Szükséglet: tiszta ivóvíz, veszélyektől mentes környezet, az, hogy legyen elég idő játszani, személyes adataid nyilvántartása, egészségügyi ellátás megszervezése, lehetőség, hogy a Téged érintő kérdésekben meghallgassák a véleményedet, életkornak megfelelő mennyiségű és minőségű élelem, fűthető lakás, megfelelő színvonalú elemi szintű oktatás (írás-olvasás-számolás), szabadidőd ésszerű eltöltése

Beszélgetőkör: egyesével beszéljük végig, ki miért állt abba a sarokba, amit választott. Beszéljünk arról, hogy vajon a Gyermekjogi egyezmény milyen állításokat tartalmaz. Olyanokat, amelyek az igényeknek vagy olyanok, amelyek a szükségleteknek a kielégítését célozzák? Vajon miért? Soroljunk fel olyan eseteket, amikor sérülnek a gyermekjogok. Melyek azok a szükségletek, amelyek az életben maradáshoz nélkülözhetetlenek?

Háttér a Gyermekjogi Egyezményről, és az egyezmény szövege:

<http://unicef.hu/gyermekjogi-egyezmenyrol/>

6. Mit tegyünk?⁴

Időigény: 20 perc

Beszélgetőkörben folytassuk a témát a hazai helyzetről, vagy a családok vásárlási szokásairól is beszélgethetünk.

Háttér: <http://www.nlcafe.hu/ezvan/20150524/gyermek-ehinseg-magyarorszag-nyari-szunet/>

- *Miről szól a „Ne vásárolj semmit!”-nap? Miért épp ekkor van?*
- *Milyen gyakran járnak a születek vásárolni? Naponta? Vagy tartanak havi nagybevásárlást?*
- *Készül-e bevásárlólista?*
- *Szükséges-e? Miért/Miért nem?*
- *Szeretitek-e a reklámokat?*
- *Mi a szerepük? Hogyan működnek, hatnak?*
- *Hogyan függenek össze vásárlási szokásaink a környezetvédelemmel/környezetszennyezéssel?*
- *Hallottatok-e a tudatos vásárlók 12 pontjáról?*

Jeles napok

május 28. éhezés világnapja

szeptember 15. demokrácia nemzetközi napja

október 2. szerdája: természeti katasztrófák csökkentésének nemzetközi napja

október 16. élelmezési világnap

október 17. nemzetközi nap a szegénység felszámolására

⁴ Forrás: <http://www.ofi.hu/okoklub-kornyezetunkert-termeszetert-tenni-akarok-klubja>

- *Alkossatok csoportokat, és fogalmazzatok meg legalább 6 pontot, melyet be is tartanátok!*

Összegzésképpen elmondhatjuk a gyerekeknek:

„Manapság lételemünk a fogyasztás: egyfolytában pénzünket költjük, vásárlunk, legalábbis azon törjük a fejünket, mit és hol érdemes megvásárolni. Időnknek egyre nagyobb részét töltjük bevásárlóközpontokban, a boltok közötti járkálással, a hirdetési újságok lapozgatásával vagy épp termékinformációk keresgélésével az interneten.

A [Ne Vásárolj Semmit! Napot](#) Magyarországon november utolsó péntekén tartjuk. Ennek oka egyrészt a nemzetközi akciónaphoz való csatlakozás, másrészt viszont a magyar vásárlási statisztikák is azt mutatják, a legtöbbet péntekenként vásárlunk. November végén ráadásul már nálunk is javában zajlik a nagy karácsonyi reklámhadjárat, mintha karácsonyra más módon nem is lehetne készülni, csak vásárlással. Különösebb dolgot nem is kell tenni ezen a napon: egyszerűen ne vásárolj!

Nem arról van szó, hogy nem vehetsz buszjegyet, mozibelépőt, vagy ebédet a menzán. Az egynapos fogyasztói böjt kifejezetten a boltok elkerülésére vonatkozik: használd az idődet valami másra!” <http://www.nevasaroljsemmitnap.hu/>

A gyerekek gondolatait összevethetjük a Tudatos Vásárlók 12 pontjával

<http://tudatosvasarlo.hu/12pont>

További lehetőségek a téma feldolgozásához idősebb diákok részére:

Katja Mrak (szerk): Workshop Globális Állampolgároknak: Kávé (28. oldal) Banán (41. oldal) Kakaó (61. oldal), Ljubjana, 2010. http://www.gerc-net.info/media/uploads/gerc_net_info/ws_manual_hungarian.pdf

Mellékletek a B. Élelmezésbiztonság című részhez

Salátástál

Párokban dolgozva készítsetek az alábbi zöldségek és gyümölcsök felhasználásával ízlésetek szerint egy finom salátát! Csak idényárúkat használhattok fel ehhez, és olyanokat, amelyeket kisebb távolságon utaztattak, mielőtt a salátástálba kerül. Húzzatok nyilakat a tál felé! A túl távolról szállítható árúkat ne tegyétek bele a salátába (ne húzzatok nyilat)!



A „Mit eszik a család egy hét alatt?5” c. foglalkozáshoz

Németország



Mongólia



⁵ Peter Menzel és Faith D'Aluision: „Hungry Planet: What the World Eats” c. könyvében szereplő fotók. Forrás: <http://foodmatters.tv/articles-1/what-the-world-eats-shocking-photos>

Egyesült Államok



Törökország



Egyesült Államok, Kalifornia



India



Nagy Britannia



Csád



Igények, szükségletek

Tiszta ivóvíz	Fűthető lakás	Nike sportcipő
Érintőképernyős mobiltelefon	Korcsolya, sífelszerelés	Életkornak megfelelő mennyiségű és minőségű élelem
egészségügyi ellátás megszervezése	Nyári tábor	Lehetőség, hogy a Téged érintő kérdésekben meghallgassák a véleményedet
Megfelelő színvonalú elemi szintű oktatás (írás-olvasás-számolás)	Személyes adataid nyilvántartása	A legújabb mobil applikáció a telefonodra
Az, hogy legyen elég időd játszani	Esztétikus környezet az iskolában	Szabadidőd ésszerű eltöltése
Veszélyektől mentes környezet	Három szabadidőruha	Sportolási lehetőség

C. Méltányos munkakörülmények

Hogy megértsük, mik azok a „méltányos munkakörülmények”, először lássuk annak ellentétét!

Mit értünk méltánytalan munka alatt?

- az olyan, tisztességtelenül alacsony béren végzett (végeztetett) munkát, ami nem teszi lehetővé a méltányos, méltóságteljes életet, vagy
- amikor a munkavállalók napi 14-16 órát kénytelenek dolgozni, gyakran szünet nélkül, vagy
- amikor rossz biztonsági és/vagy higiéniai körülmények között kénytelenek dolgozni.

(A feltételek külön vagy együttesen is előfordulnak.)

*Ezek alapján fogalmazzátok meg, hogy **mit érthetünk méltányos munkán!***

Méltányos az a munka, amely biztosítja:

- a tisztességes megélhetést,
- a biztonságos munkakörnyezetet, a munkavállaló és családja szociális védelmét,
- a személyes fejlődési lehetőséget,
- a személyes szabadságot, és a munkavállalókat érintő kérdésekbe való beleszólás lehetőségét.

Bangladeszt nevezhetjük a „világ varrodájának” is:

Itt készülnek a legolcsóbb textilek, ruhák, melyeknek 60 százaléka európai üzletek polcain landol. Az országban körülbelül 5000 textilgyár van, melyek négy millió embert foglalkoztatnak. A gyárakban dolgozók szinte éjt nappallá téve, napi 12-14 órát dolgoznak a varrógép fölé görnyedve, míg a gyártulajdonosok alacsony fizetést adnak, és nem tartják be a legszükségesebb biztonsági előírásokat sem.

Súlyos következményei lehetnek annak, ha a munkavállalók érdekeit, életét védő biztonsági előírásokat figyelmen kívül hagyják. 2013. április 24-én összedőlt egy hatalmas, több emeletes gyár, Dhaka, a bangladesi főváros külső területén. A tragédiára ráadásul úgy került sor, hogy a megelőző napokon észlelték és jelezték a falon található nagy repedéseket,

azonban – a termelés és a bevételek érdekében – a gyár vezetői nem ürítették ki az épületet. Az épület összeomlása több mint 1100 ott dolgozó halálát okozta.

A rossz és veszélyes munkakörülmények, az alacsony bérezés számos szektort érint: a játékipart, az elektronikus termékeket gyártókat. A legjellemzőbb és a leginkább felháborító mértékű azonban a délkelet-ázsiai textil- és ruházati iparban.

A rossz és veszélyes munkakörülmények, az alacsony bérezés a gyermekeket dolgoztató munkahelyeken különösen gyakori. A gyerekek önmagukban soha nem tudják megvédeni érdekeiket a munkáltatókkal szemben. A gyermekmunka illegális, mégis számos országban előfordul Dél-Európától, Afrikán és Latin-Amerikán át Ázsiáig. A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) szerint világszerte 168 millió gyermekmunkás van; közülük 85 millió végez veszélyes munkát. Az 5-17 éves gyerekek 59%-a mezőgazdaságban dolgozik, 25%-a szolgáltatóiparban, 7-7%-a az iparban és háztartási alkalmazottként.

Forrás, nyelvtanárok figyelmébe is: <http://www.ilo.org/ipec/facts/lang--en/index.htm>

„E gyermekeket megfosztják gyermekkoruktól. Még súlyosabb, hogy e gyermekek több mint fele veszélyes munkát végez, gyakran gyermekkereskedelem áldozataiként, kizsákmányolt helyzetben, ahol életüket nap mint nap veszély fenyegeti.”

*Forrás: Nyilatkozat a gyermekmunka elleni világnap alkalmából,
[http://europa.eu/rapid/press-release MEMO-13-543_hu.htm](http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-543_hu.htm)*

Filmrészletek a „Másik Bolygó” című filmből arról, hogy hogyan dolgoznak a fiatalok: <http://www.another-planet.eu/movies-hu.html>

Foglalkozások

5-8. évfolyam

1. Fotók

Időigény: 5 perc

Mi lehet a közös az alábbi fotók témájában?



Mindhárom olyan terméket jelképez, melyeket sokszor afrikai, dél-amerikai, ázsiai varrodákban, akár gyermekmunkásokkal varratnak meg.

2. Kanta élete

Időigény: 1 óra

Kerettörténet: Kanta a varrodában

Kanta 9 éves lány, Bangladesben él szüleivel és három testvérével. Reggel iskola helyett a varrodába megy, ahol 9-től este 9-ig dolgozik, ruhát varr. Nem egy egész inget egyben, ő csak az ingujjak felvarrását végzi, egy rövid ebédszünetet leszámítva egész nap, megállás nélkül. A gyárban meleg van. A két kis ventilátor keveset segít a hőségen, és a gyakori áramkimaradás és túlterhelés miatt gyakran nem is működnek. A kétszintes, ablaktalan épületbe csak egyetlenegy rozoga bejárati ajtón lehet bemenni, és persze ki is, ami elég nagy bajt jelent, ha például tűz üt ki - mint történt az nem régen egy másik ruhagyárban...

Beszélgetőkörben gondoljuk közösen végig, milyen élete lehet Kantának:

- *Nehéz vagy egyszerű?*
- *Mennyi ideje jut játékra, pihenésre, tanulásra, a barátnőire, a családjára?*
- *Édesanyja mennyit tud vele foglalkozni?*
- *Milyen jövő vár a kislányra? Hamar férjhez megy egy gazdag gyároshoz? Sok vagy kevés gyereke lesz? Kell majd dolgoznia? Könnyen fog munkát kapni?*
- *Milyen életkörülmények közt fog majd élni? Hasonló a mostanihoz, javulni, esetleg romlani fog?*

a. Szerepjáték

A mellékletben szereplő kártyákat osszuk ki a gyerekek közt, majd bíztassuk őket arra, hogy játsszanak el egy történetet, melyben továbbgondolják Kanta (mint a saját húguk) életútját. Fantáziálhatnak, jó vagy rossz sorsot is kitalálhatnak a kislánynak. Adjanak nevet a szereplőknek. Legyen az előadásnak rendezője, forgatókönyvírója, a szerepeket többen is játszhatják.

b. Életút játék

A játék célja, hogy a gyerekek a múltat, a jelent és a jövőt egységében és folyamatként lássák. Felismerik, jövőjük alakítása rajtuk is múlik.

A diákok egy rajzlapra (vagy közösen a táblára, felírotáblára) hosszában, fentről indítsanak, rajzoljanak egy egyenes vonalat, mely a lap (tábla) közepénél kettéágazik. Az elágazásig tartó szakaszra rajzoljanak olyan képeket, stilizált ábrákat, melyek Kanta eddigi életének egyes elemeit jelzik. Az elágazás után az egyik ágra olyan rajzok, ábrák, esetleg szavak kerüljenek, amelyek Kanta életének negatív forgatókönyvét illusztrálják. A másik ágra pozitív képek kerüljenek (akár a korábbi szerepjáték vagy beszélgetőkör alapján is, akár saját fantáziájukra hagyatkozva). Ha közösen dolgoznak, mindenkinek jusson feladat, lehetőség. Ha egyéni munkában készítik: mutassák be padtársuknak vagy egy másik osztály egy-egy tanulójának a rajzokat, és magyarázzák el, mit hogyan értettek.

A feladat zárásaként beszéljünk arról, milyen tényezőkre van ahhoz szükség, hogy a pozitív életút valósuljon meg.

3. Honnan érkeznek a tárgyaink?

Időigény: 1 óra

A feladat célja, hogy a gyakoroljuk az elemző gondolkodást, s a gyerekekben tudatosítsuk azt, hogy a termékeken található áruk, feliratok sok háttérinformációt hordoznak.

→ *Tudjátok-e, hogy hol, ki és hogyan készítette a pólót/cipőt, amit viseltek? Hol tudtok ennek utánanézni? Olvassátok le a nálatok lévő ruhák, tárgyak származását a raja lévő „mosócédulákról”, feliratokról! Keressétek meg a térképen az adott országot! Egy közös térképre tegyünk jeleket, így kiderül, az osztályban használt tárgyak milyen országokból érkeztek.*

→ *Mit gondoltok, az a pénzösszeg, amit az adott termékért kifizetünk a boltban, mit takar? Milyen összetevőkből áll? A diákok próbálják meg párokban dolgozva összeszedni a „költségtényezőket”! Ha ti varrnátok egy ruhát mi kellene hozzá, hogy az elkészüljön és a vevőhöz jusson?*

- alapanyag
- előállítás (munkabér, energia biztosítása, munkakörülmények biztosítása)
- csomagolás anyagának ára
- szállítás díja
- tárolás díja
- értékesítés (kereskedő haszna, amiből ő a béreket, bérleti és szolgáltatási díjakat fizeti és haszonra tesz szert)
- reklám stb.

Ráadás kérdések

És mi a helyzet a természettől elvett javakkal? Mondjuk egy trópusi esőerdő vadon nőtt fáival? Megfizetjük a kivágott fa árát? Kinek?

→ *Mi lehet az oka annak, hogy az adott terméket Kínában/Bangladesben/Indiában... gyártották? Például mert olcsóbban tudják előállítani a terméket.*

→ *Olcsóbb, annak ellenére is, hogy messzebről kell szállítani? Mi módon csökkenthető egy termék ára?*

- kevesebbet fizetnek a dolgozóknak
- rosszabb körülmények között dolgoznak (rossz világítás, fűtés, egyszerűbb eszközök), s így az előállításához kapcsolt szolgáltatásokért nem kell annyit fizetnie a tulajdonosnak
- a munkáltató nem jelenti be a munkásokat az adóhatóságnak (feketemunka), amivel a bér kifizetésével együtt járó adókat csökkenti
- kiszolgáltatottabb a munkaerő (nincs lehetőségük máshol dolgozni, ezért olcsóbban is elvállalják ugyanazt a munkát)

- a termék rosszabb minőségű alapanyagból készül, illetve a végeredmény lesz rosszabb minőségű
- *Miért nincs lehetőségük máshol, jobb körülmények között dolgozni?*
 - például, mert gyerekkorukban is dolgozniuk kellett, és nem tudtak iskolába járni, tanulni...
- *Melyik előnyösebb a környezet szempontjából: ha távoli (alacsonyabb munkaköltségű), vagy ha hazai gyártású árukat veszünk? És gazdasági szempontból? Az árut készítő szempontjából? És az alapanyagot előállító szempontjából? Mi a helyzet a kereskedővel? És mi a vásárlóval? Mi a tulajdonos álláspontja?*

Vajon min múlik elsősorban, a tulajdonos hogyan dönt, amikor kihelyez egy varrodát a Távol-Keletre? Mérlegeli a környezet és a munkavállalók szempontjait is, vagy csak a gazdasági érvek érvényesülnek?

A mellékletben található **szerepkártyák** segítenek végiggondolni a különféle szempontokat.
- *A szerepeteknek megfelelően gondoljátok végig, Nektek mi lenne a legjobb. Ezután próbáljatok közös álláspontra jutni arról, miért jó és miért rossz az, hogy távoli, ismeretlen vásárlóknak gyártjátok a ruhát, labdát, cipőt!*
- *Van-e testvéretek, barátotok, aki dolgozott már nyáron? Segített gyümölcsöt szedni, fagyit árult? Kérdezd meg őt, mi fontos ahhoz, hogy a munka jó (tisztességes) legyen?*
- *Nézzetek utána, milyen szabályok érvényesek ma Magyarországon a diákmunkára?*

Háttér:
https://www.nav.gov.hu/nav/sajtoszoba/hirek/Diakok_nyari_munkaja_20150610.html

A feladat lezárásához az osztályban **beszéljük meg**, hogy miért rossz, ha egy, az osztállyal egyidős gyerek tanulás helyett dolgozik.

4. Mit tehetünk mi? Mit tehetsz te?

- Gondoljatok bele, ha nem vennék meg az ilyen méltatlan munkakörülmények között előállított terméket, akkor az üzletnek nem érné meg így termelni. Ha mindenki olyan termékeket keresne, amit tisztességes munkakörülmények között állítottak elő, akkor a vállalatoknak olyat kellene előállítani. Tehát a vásárlási döntéseinkkel mindig valamilyen típusú rendszert, modellt támogatunk!
- **Vásároljunk, fogyasszunk meggondoltabban!**
- Mindig gondoljunk bele, hogy tényleg szükségünk van-e az adott termékre? Tényleg kell az az újabb játék, ruha?
- Meddig fog az tartani? A **tartósabb termékek** vásárlásával nem csak a keresletet csökkentjük, hanem kevesebb hulladékot is termelünk!
- Ha lehet, hasznosítsunk újra, vegyünk használt ruhát, **ajándékozzunk, cseréljünk!**
- Részesítsük előnyben a **helyi termékeket**, még akkor is, ha azt drágábban kapjuk meg, mint a „távol-keleti” árut. Ezzel nem megfosztjuk a távol-keleti munkásokat a munkalehetőségüktől, hanem a méltányos termék-előállítás és kereskedelem rendszerét támogatjuk.
- Ma már léteznek olyan, a trópusokon működő gazdaságok, amelyek a biotermelésre álltak rá. Általában több szintes vegyes kultúrákat alakítanak ki, melyek a természetes életközösségek mintájára a legjobb életfeltételeket, és ezzel a legmagasabb termésátlagokat biztosítják a növények számára (pl. kakaót a banánfák árnyékában nevelik fel, a zöldségeket ezek közötti sorokba ültetik). Ezekben a gazdaságokban nem használnak veszélyes vegyszereket. A termékeikért kapott méltányos árat a földművesek több helyen vissza tudják forgatni a saját közösségük javára, például iskolát építenek.
- Lehetőség szerint **tájékozódjunk**, hogy az adott terméket ki és hol állította elő! Részesítsd előnyben méltányos (fer, azaz fair) kereskedelemből származó termékeket!
- Beszéljünk arról, hogy mit jeleznek az egyes termékeken az alábbi logók:



Gyermekek napjai⁶

A Gyermekmunka Elleni Világnap június 12-e. A gyermekmunka megfosztja a gyermeket a gyermekkoruktól, a lehetőségeiktől, méltóságuktól; szellemileg, fizikailag, szociálisan és erkölcsileg veszélyes, ártalmas a gyermek testi-, lelki fejlődésére; kényszeríti, kötelezi a többórnyi munkavégzésre, ezzel megfosztja az iskolai tanulmányaitól; visszavonhatatlanul rányomja bélyegét a gyermek jövőjére; legszükségesebb esetekben a gyermeket rabszolgává teszi, elválasztja a családjától, súlyos veszélyeknek és betegségeknek teszi ki.

Az olyan munkát, amelyet a gyermek nem rendszeresen, nem kötelező érvényűen, hanem kedvtelésből nyári munkavállaláskor, zsebpénzszerzésre végez - és az nem befolyásolja károsan testi-lelki fejlődését, vagy egészségét - pozitívan értékeljük.

Szeptember 20-a a Gyermekek Világnapja, az UNICEF kezdeményezésére. Elsősorban a fejlődő országok gyermekeire emlékezünk, az ő támogatásukra, jogaik védelmezésére. Az ENSZ Gyermekalapja, az UNICEF a világon a legnagyobb, a gyermekek érdekében tevékenykedő szervezet. A júniusi Gyermeknap eredeti célja, hogy megemlékezzenek a világ gyermekeinek egymás közti megértéséről, és a gyermekek jóléte érdekében kifejtett küzdelemről. Először Törökországban ünnepelték meg, 1920-ban.

November 20-a a gyermekek jogainak egyetemes napja. Érdeemes ezen a napon elolvasni A gyermekek jogainak konvencióját.

Hat másodperc – átlagosan ilyen időközönként hal meg egy éhező gyermek a világon. A Földön jelenleg mintegy **2 milliárd** gyermek él.

A gyermek jogai:

Minden gyermeknek joga van az élethez, szociális biztonságához, oktatáshoz, ahhoz, hogy szabad véleménynyilvánításhoz való jogát ne korlátozzák, és véleményét korára, egészségi állapotára és fejlettségi szintjére tekintettel figyelembe is vegyék. A gyermeket megilleti a pihenéshez és a szabadidő eltöltéséhez, a korának megfelelő játékhoz és szórakoztató tevékenységekhez való jog. A gyermeket szüleitől vagy más hozzátartozóitól csak saját érdekében, törvényben meghatározott esetekben és módon lehet elválasztani.

⁶ Forrás: <http://szerkeszto.gportal.hu/gindex.php?pg=35094850>

5. A narancs

Időigény: 20 perc

Nézzük meg közösen „A narancslé útja” című rövidfilmet (10 perc), majd beszélgetőkörben dolgozzuk fel a hallottakat-látottakat.

Rövidfilm: <https://www.youtube.com/watch?v=7GAeG39sxfS>

Segítő kérdések a feldolgozáshoz:

- *Miért termelnek sok-sok narancsot Brazíliában?*
- *Hogyan jut a narancsfákról a narancs az asztalunkra? Kik a szereplői ennek a folyamatnak (kiknek a keze munkája, pénze, tudása van benne)?*
- *Miért nem tudnak megélni a narancstermelők a munkájukból?*
- *Mit tehetünk mi, magyarok, ilyen ügyekben?*

A témával kapcsolatos további információk:

- http://vedegylet.hu/doc/FT_kiadvany.pdf,
- www.fairvilag.org,
- www.tudatosvasarlo.hu,
- Andacs Noémi és Gazdag Rita: Fair trade lapozó, Planet Alapítvány, Budapest, 2006. (http://o2s.netbuild.hu/wp-content/uploads/2015/04/lapozo_nezo06.pdf),
- Lehet más a bevásárlás, Védegylet, Budapest.
http://vedegylet.hu/doc/FT_kiadvany.pdf

6. Adatelemzés

Időigény: legalább 10 perc

A feladat célja, hogy szembesítsük a gyerekeket az egyes országok (fejlődő, átmeneti gazdaságú és fejlett) egyes mutatói (s ekképpen az egyes társadalmak) közti lényeges különbségekkel, egyenlőtlenségekkel. Az egyes adatokat nagyon sokféle felmérés alapján számolják ki. Az adatok jelzik az egyes országok fejlettségi fokát.

2013-as ENSZ adatok	Csád	Banglades	Magyarország	Németország
1000 élve született gyermek közül 5 éves kora alatt meghal	148	41	6	4
Egy főre eső nemzeti jövedelem (x1000 USD/fő/év)	1,02	0,900	12,41	46,1
100 fő közül hányan élnek napi 1,25 dollár alatti jövedelemből	62	43	0	nincs adat
100 felnőtt (15 éves kor és felette) közül hányan tudnak írni-olvasni	37	59	99	nincs adat
100 közül hány gyermek iratkozik be általános iskolába	72 fiú, 56 lány	84 fiú, 98 lány	96 fiú, 97 lány	99 fiú, 100 lány
100 közül hány gyerek végzi el az általános iskolát	55 fiú, 48 lány	77 fiú, 81 lány	nincs adat	nincs adat
100 gyermek közül hány dolgozik fizetésért	26	13	nincs adat	nincs adat
Hány mobil telefonnal rendelkezik 100 fő	36	67	116	119
Hány internet hozzáféréssel rendelkezik 100 fő	2	7	73	84

Adatok forrása: The State of the World's Children Report, 2015, UNICEF

http://www.unicef.org/publications/files/SOWC_2015_Summary_and_Tables.pdf

A táblázatot vetítsük ki vagy nyomtatva adjuk a gyerekek kezébe. Matematika órán számolják ki és ábrázolják a különbségeket. Viszonyítsák az iskola létszámához, vagy ismerősesik számához. Bármilyen szaktanár vezetésével: **beszélgessünk** a gyerekekkel az alábbiak alapján:

- *Mi lehet az oka a nagyfokú gyermekhalandóságnak a fejlődő Csádban?*
- *Lehet-e összefüggés a gyermekhalandóság és a jövedelemszint között?*
- *Lehet-e összefüggés a felnőttek írástudása és a gyermekhalandóság, illetve a gyermekmunka aránya között?*
- *Van-e összefüggés a gyermekek iskolázottsága és a későbbi megélhetési lehetőségeik között?*
- *Vajon miért különbözik a lányok és fiúk beiskolázottsági mutatója Csádban és Bangladesben?*
- *Mi a magyarázata annak, hogy ugyan a gyerekek nagyobb része beiratkozik az iskolába, mégsem végzi el mind?*
- *Láttok-e valamiféle fejlődési tendenciát az írni-olvasni tudással kapcsolatosan?*

Lásd még:

<http://www.unesco.org/new/en/education/themes/leading-the-international-agenda/education-for-all/>

Mellékletek a C. Méltányos Munkakörülmények c. részhez

Kanta élete - Szerepkártyák

Kanta, a 9 éves varrómunkás	a gyár tulajdonosa	Kanta tanítónője
Kanta édesanyja	Kanta barátnője	Kanta bátyja / nővére

Honnan érkeznek a tárgyaink? - Szerepkártyák

A gyakoribb szerepeket többszörözzük, az osztály vagy a csoport létszámának megfelelően.

szállítómunkás (a Távol-Keletről szállítja a pólókat Európába)	varrónő (összevarrja a gépek segítségével kiszabott darabokat)	a vállalat (varroda) tulajdonosa
varrónő (összevarrja a gépek segítségével kiszabott darabokat)	gyapotmunkás (idénymunkában foglalkoztatják minimálbérért, feketemunkában)	gyapotmunkás (idénymunkában foglalkoztatják minimálbérért, feketemunkában)
kiskereskedő (európai üzlete van)	gyapotmunkás (idénymunkában foglalkoztatják minimálbérért, feketemunkában)	gyapotföld eredeti tulajdonosa (akitől olcsón felvásárolták földjét, hogy nagyüzemi módon termesszék a növényt)
szállítómunkás (a Távol-Keletről szállítja a pólókat Európába)	varrónő (összevarrja a gépek segítségével kiszabott darabokat)	áruházlánc, divatház vezetője (európai kereskedő)

Készült:

A fejlesztés európai éve keretében a Külgazdasági és Külügyminisztérium és az Emberi Erőforrások Minisztériuma által, a Visegrádi Négyekkel együttműködésben kiírt általános iskolásoknak szóló rajzpályázat segédanyagaként, a Külgazdasági és Külügyminisztérium költségvállalásával.

A segédanyag oktatási célra szabadon felhasználható. Egyéb felhasználása forrásmegjelöléssel lehetséges. Hivatkozása: Halácsy Ágnes, Fáy Eszter, Könczey Réka: „A mi világunk, a mi méltóságunk, a mi jövőnk” rajzpályázat – segédanyag pedagógusoknak. Külgazdasági és Külügyminisztérium, 2015, Budapest.

Az anyagot összeállította:

Halácsy Ágnes, Fáy Eszter, Könczey Réka

Budapest, 2015.



KÜLGAZDASÁGI ÉS
KÜLÜGYMINISZTERIUM



EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA